

Аграрна історія в іменах Agrarian history in names

УДК 59(091)(038)(477)«1873/1943»

DOI: 10.31651/2413-8142-2021-25-Onyshchenko

А. О. Онищенко

аспірантка, Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук
України, м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3515-5777>

e-mail: nnsqb@ukr.net

Бібліографічний опис для цитування: Онищенко А. О. Внесок професора Іринарха Щоголева (1873–1943) у розроблення української наукової природничої термінології. *Український селянин*. 2021. Вип. 25. С. 128–133. doi: 10.31651/2413-8142-2021-25-Onyshchenko

ВНЕСОК ПРОФЕСОРА ІРИНАРХА ЩОГОЛЕВА (1873–1943) У РОЗРОБЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ ПРИРОДНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Історичну розвідку присвячено дослідженню творчої спадщини видатного українського вченого-ентомолога, професора І. Щоголева. Вперше висвітлено його доробок у природничо-терміностворенні. Джерельна база дослідження охоплює широке коло опублікованих і неопублікованих матеріалів. Її основу складають архівні документи та наукові праці вченого. Поглиблено й доповнено відомості про різні етапи науково-дослідної діяльності І. Щоголева упродовж 1909–1929 рр. у «Гуртку натуралістів» Київського політехнічного інституту, Українському науковому товаристві, Інституті української наукової мови Всеукраїнської академії наук. Доведено його пріоритет у розробленні зоологічної номенклатури. Закладені ним підвалини для розвитку галузі й сьогодні становлять важливе науково-практичне значення.

Ключові слова: Іринарх Михайлович Щоголів, природничо-термінологія, «Гурток натуралістів», термінологічна комісія, Українське наукове товариство, Інститут української наукової мови, зоологічна номенклатура.

Постановка проблеми. На шляху до європейської інтеграції питання української наукової термінології залишаються важливими й актуальними. Від її чіткості та однозначності залежить ствердження нових інноваційних розробок, вироблення освітніх концепцій, популяризація досягнень вітчизняної науки. Дослідження історичного поступу збагачення української наукової мови як засобу розбудови національної науки й освіти становить наукову зацікавленість у контексті вивчення спадщини видатних учених-аграріїв.

Автор ставить за мету дослідити внесок професора Іринарха Михайловича Щоголева (1873–1943) у розроблення української наукової природничої термінології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Маємо визнати факт відсутності традиційно широкого кола наукових праць, присвячених заявленій темі дослідження. Ім'я видатного вченого майже на півстоліття зникло з наукового обігу. Лише останнім часом по крихтам зібрана наукова біографія дозволяє реконструювати життєвий шлях професора І. Щоголева. Актуальність здійсненої історичної розвідки не викликає сумнівів.

Виклад основного матеріалу. На українських землях самобутнім шляхом відбувався розвиток природничого терміностворення. Дослідник історії вітчизняної термінологічної справи Г. Холодний зазначав, що на її становлення значний вплив мали «... відмінні обставини політичного й національ-

ного життя... на Великій Україні...» [1, 10]. Перші спроби розроблення української наукової природничої термінології сягають 60-х рр. XIX ст., коли в 1861 р. в часописі «Основа» з'явилася «Заметка о русинской терминологии» М. Левченка [1, 9]. Його підхід базувався на запозиченні іноземного досвіду при формуванні термінології. У 1864–1879 рр. світ побачили шість випусків основоположника української термінологічної справи І. Верхратського «Початки до уложення номенклатури і термінології природописної народньої». Авторський доробок вирізнявся залученням великої кількості джерел живої народної творчості. Наприкінці XIX – на початку XX ст. з'являються наукові праці В. Яблоновського «Матеріали до Сільсько-Господарської термінології» та В. Василенка «Опыт толкового словаря народной технической терминологии в Полтавской губ.».

Перші організаційні спроби систематизувати термінологічну працю на українських землях відбулися після політичної відлиги 1905 р. Здійсненими архівними пошуками встановлено, що під час навчання І. Щоголева на сільськогосподарському відділі Київського політехнічного інституту в 1906–1910 рр. наукові гуртки відігравали важливу роль щодо залучення студентства до громадської роботи й поглиблення здобутих знань. У 1906 р. студент І. Щоголів обраний секретарем (писарем) «Гуртка натуралістів» під головуванням О. Янати. Завдяки наполегливій праці членів спільноти вдалося

сформувати розгалужену структуру, що складалася з кількох секцій і комісій. З-поміж них найбільшу наукову зацікавленість становить діяльність Української термінологічної комісії, створеної у 1910 р. за участі С. Веселовського, І. Щоголева та О. Янати. Її основним завданням було «... зібрати якомога повний матеріал з української флори і фауни, життя їх у зв'язку з метеорологічними і ґрунтовими умовами; матеріал з сумісного життя людини, тварин і рослин...», адже «... не знаючи термінології, не можна ні науку вперед просувати, ні передати її здобутки народам» [2, 7].

З'ясовано, що І. Щоголів брав участь в експедиціях із пошуку потрібних матеріалів, що полягала, по-перше, у відборі та систематизації термінологічного матеріалу з друкованих джерел; по-друге, у збиранні народних назв, які лишалися незанотованими. З останнього наукову зацікавленість становили терміни з сільського господарства (ґрунт, сільськогосподарські роботи, машини, знаряддя та їх частини; шкідники і боротьба з ними) та інших галузей природознавства. Вагомим було значення цієї теоретико-практичної роботи. Сільським господарством на той час займалося понад 70 % населення. Однак велося воно нераціонально, а селяни не володіли спеціальними знаннями для підвищення рівня свого господарювання [3, 94]. «Гурток натуралістів» наголошував: «Великоруський хлібороб, опріч порад агронома рідною, зрозумілою мовою, має величезну популярну літературу по хліборобству (агрікультурі), український хлібороб мусить мати діло в більшості з такими агрономами, що або вони його, або він їх до пуття не розуміє» [4, 12]. Фахової літератури було обмаль. Головним недоліком лишалася незрозуміла мова викладення. Суттєвої плутанини завдавали відмінні назви тих чи інших речей у різних куточках України. Для написання книжок зрозумілою простому люду мовою потрібно було зібрати всі ті назви, які були у вжитку. І. Щоголів був залучений до розроблення відповідної схеми дослідження, що в остаточному варіанті складалася з дев'яти пунктів:

1. фіксувати кожну назву на 1/16 великого аркушу звичайного паперу на одній стороні;
2. за можливості доповнювати перекладом російською, німецькою чи латиною;
3. щоразу зазначати від кого почуто;
4. час, коли почуто;
5. місце (губернія, повіт тощо);
6. скільки верст до міста, заводу, колонії;
7. вказувати, як питають, коли купують;
8. додавати, при нагоді, фото, малюнок, модель;
9. ПШ дописувача.

Термінологічна справа була тісно пов'язана зі шкільною освітою: «Хто б не звернувся до справ народної освіти..., він ніяк не може уникнути тієї прозаїчної термінології... Ця потреба буде сама нагадувати про себе, вона буде шукати старих і прокладати нові стежки від наукових скарбів загальнолюдського знання до темного і убогого українського народу крізь ті штучні прірви, що їх намножили всякі шкоди і заборони, поки не збуде над ними постійного мосту одностайної української терміно-

логії та номенклатури, опертої на незламних підвалинах народної освіти» [3, 95]. Таким чином, було визначено засади творення термінологічної справи на українських землях: «... народна основа, примножена надбаннями європейської цивілізації...», та функціональне призначення – «... інтелектуалізація нації» [3, 95].

На додаток, постало ще одне першорядне питання, до розв'язання якого долучився «Гурток натуралістів». Тогочасна природа краю була недостатньо вивченою. З'ясовано, що І. Щоголів був залучений до проекту з вивчення природи України у складі спеціальної Комісії регіональних досліджень «Гуртку натуралістів», до якої також увійшли: В. Богатирев, М. Добровольський, В. Заленський, Ф. Левченко, К. Слефогт, С. Шнес та О. Яната. Крім того, він виконував обов'язки секретаря під керівництвом професора Г. Арнольда [5]. Природничі розвідки охопили, передусім, Київщину, Полтавщину і Чернігівщину. Здійснювалися географічні, ботанічні, метеорологічні, зоологічні та інші дослідження. Значну увагу приділяли фіксуванню народних оповідань і легенд про різних звірів, мурашок, рослин тощо. До цієї справи залучали якнайширші верстви населення. Так сформувалася Комісія сільської інтелігенції: вчителів, земських діячів тощо. Результати досліджень систематизували і висвітлювали в окремих відбитках і фахових виданнях [6, 235], а на сторінках спеціалізованого журналу «Гуртка натуралістів» – «Природа України» (1910–1911) науково комунікували [7]. Отже, перший досвід майбутнього вченого щодо розроблення природничої номенклатури сповнений наукових пошуків і подорожей, нових знань та накопичення термінологічних матеріалів.

Лише у роки Української революції системно повернулися до розвитку термінологічної справи. Його винесли на розгляд Першого з'їзду природодослідників України (1918), який мав на меті об'єднати у всеукраїнську асоціацію природознавців та установи природничого спрямування. Проте з'їзд не був скликаний спочатку через складні політичні умови влітку 1918 р., а потім внаслідок змін у науково-освітньому середовищі: засновані Вчений комітет Міністерства земельних справ та Українська академія наук стали координаторами в галузі природознавства та інших наук. Однак попередня нарада природодослідників України все-таки відбулася 2–3 серпня 1918 р. в Університеті святого Володимира за програмою запланованого фахового заходу. Працювала спеціальна термінологічна комісія. Встановлено, що в її роботі брав участь І. Щоголів разом із М. Безбородьком, С. Веселовським, Г. Висоцьким, С. Зіхманом, С. Івановим, С. Корнієнком, Б. Лічковим, В. Лучицьким, Є. Маликом, В. Ніколаєвим, К. Осьмаком, В. Різниченком, В. Талієвим, П. Тутковським, О. Фоміним, М. Шарлеманем та О. Янатою [8, 7]. Напрацювання в цій царині знань стали підґрунтям для заснування аналогічного за назвою структурного підрозділу в Українському науковому товаристві (далі – УНТ). Відповідне рішення було прийнято 11 серпня 1918 р. Отже, офіційно сформувався провідний осередок, що мав не лише розробляти наукову природничу термінологію, а й

координувати її здійснення по всій території України.

У жовтні 1918 р. була укладена угода між Міністерством народної освіти Української Держави і термінологічною комісією природничої секції УНТ. Відповідно до документу, комісія отримала замовлення на підготовку словників фізичних термінів, назв рослин і комах в межах шкільних програм. Словники мали бути накладом не менше 5 тис. екземплярів [9]. Паралельно Міністерство народної освіти зареєструвало в Раді Міністрів законопроект про асигнування більших коштів на термінологічну працю.

Термінологічна комісія почала працювати над розробленням української термінології, розділившись на вісім спеціалізованих підкомісій: ботанічну, геологічну, етнографічну, зоологічну, математичну, метеорологічну, фізичну, хімічну і сільськогосподарську [9]. Діяльність термінологічної комісії вирізнялася продуманим науковим підґрунтям. На початку 1919 р. були завершені роботи зі створення методики збирання літературних і термінологічних матеріалів та їх систематизації. Розроблені відповідні інструкції накладом 10 тис. екземплярів як для підкомісій, так і окремих дослідників. Перш за все були опрацьовані відомості, отримані комісією у спадок від різних дореволюційних установ й організацій України й Росії, чия діяльність так чи інакше була пов'язана зі збиранням спеціалізованої термінології. Члени природничої секції І. Щоголів разом з С. Крашенинником працювали над систематизацією матеріалів до словника зоологічної термінології [10]. Зауважимо, що всі картки з літературними та народними відомостями записувалися до інвентарної книги, де окремо подавалося джерело, з якого виписано картку. Це дозволило провадити точний облік використаних джерел і зібраного матеріалу.

У травні 1919 р. у складі природничої секції утворилася літературна комісія, що займалася організацією видавничої частини. Деякий час працювала бібліографічна комісія [11, 40], яка розробляла питання бібліографії природничої літератури на українських землях.

Крім науково-організаційної роботи, увага термінологічної комісії зосереджувалася на обговоренні величезної кількості наукових доповідей з різних галузей природознавства. Лише в 1919 р. відбулося 71 засідання: 21 – президії, 15 – хімічної підкомісії, 4 – зоологічної, 20 – ботанічної, 1 – математичної, 4 – сільськогосподарської і 6 – загальних зборів [12, 98]. З'ясовано, що одним із доповідачів був її член І. Щоголів з повідомленням «Про українську ентомологічну номенклатуру». Він же обіймав посади голови і спеціаліста зоологічної підкомісії, за що отримував щомісячну платню [10]. 13 квітня 1919 р. було засновано агрономічну секцію УНТ. Уже в 1920 р. в її лавах перебувало біля 40 членів і 10 кандидатів. Одним із її членів був І. Щоголів [13].

Напрацювання друкували в «Матеріалах до української природничої термінології та номенклатури». На жаль, світ побачили лише 19 аркушів першого тому вищезгаданого видання [14]. Пощастило видати лише дві окремі відбитки з першого тому: «Словник української фізичної термінології» (1918)

та «Словник української ентомологічної номенклатури» І. Щоголева (1919–1920) [15].

Рис. 1. Титульний аркуш «Словника української ентомологічної номенклатури» І. Щоголева (1918)

Джерело: Щоголів Ір. Словник української ентомологічної номенклатури. Проект/Матеріали до української природничої термінології. Київ: Українське Наукове Товариство, 1918. Т. 1, вип. 2. 78 с.

«Словник української ентомологічної номенклатури», за визначенням його укладача, є «... першою спробою зібрати докупи існуючий матеріал, вибрати з нього найвлучніший...» та «... задовольнити потребу в ентомологічній номенклатурі для наукового й шкільного вжитку на Україні». У виданні використано назви, наведені галицьким дослідником І. Верхратським, який (як уже зазначалося раніше) упродовж тривалого часу вивчав зазначене питання. «... Вражають своєю простотою, художністю і надзвичайною влучністю...», ці назви є витвором генія народного чи художнього пензля шановного вченого» [15, 4]. Також до словника увійшли матеріали термінологічної комісії природничої секції УНТ, що отримала їх у спадок від термінологічних комісій «Гуртка натуралістів» КПІ, членом якого був І. Щоголів, та Агрономічного гуртка Московського сільськогосподарського інституту. Зокрема, знайдено листа термінологічної комісії «Гуртка натуралістів» при КПІ про передачу термінологічних матеріалів УНТ від 4 липня 1918 р. Згідно з ним, Рада термінологічної комісії при КПІ ухвалила

«... передати всі термінологічні матеріали, що досі тільки переходили в Українському Науковому Товаристві в його повне розпорядження, а zarazом передати й той фонд на видання цих матеріалів...» обсягом 400 крб. [16].

Редагування словника виконала зоологічна підкомісія термінологічної комісії УНТ у складі І. Щоголева та зоологів Є. Малика і М. Шарлеманя. Літературні корективи зробила філологиня О. Курило. Це видання мало стати підґрунтям до укладання повного словника української наукової ентомологічної номенклатури.

З 1 червня 1921 р. УНТ об'єдналося з УАН. Праця термінологічної комісії перейшла до Природничого відділу Інституту української наукової мови УАН шляхом злиття академічних і товариських термінологічних установ [11]: «... аксіомою стає формула, що добра наукова термінологія є ознака культурної дотягlosti народу, то для нас не менш очевидність має формула обернена: розвиткові науки та її засвоєнню у великій мірі повинна сприяти наукова мова й наукова термінологія» [17]. Здійснені архівні пошуки засвідчили про подальшу діяльність професора І. Щоголева у складі термінологічної комісії [18] як голови її зоологічної підкомісії [19]. Історичною розвідкою також відкрито той факт, що він був дійсним членом зоологічної секції [20] та її головою з часу організації й до реорганізації установи в 1929 р. Встановлено, що І. Щоголів працював спочатку секретарем президії природничого відділу Інституту української наукової мови з 11 серпня 1918 р. по 21 березня 1919 р., а з 21 березня 1919 р. до 25 січня 1925 р. – заступником голови професора О. Яната [21, 26]. Останні два з половиною роки (1927–1929 рр.) природничий відділ, крім президії і ради, обирав ще ревізійну комісію, до складу якої входив також професор І. Щоголів [21, 27].

Встановлено, що в 1922 р. І. Щоголів виступив із плановою доповіддю на засіданні II відділу УАН щодо справи боротьби зі шкідниками сільського господарства [22]. Зоологічна підкомісія під проводом І. Щоголева зосереджувалася над опрацюванням матеріалів для словника зоологічної номенклатури. Серед напрацьованих наприкінці 1923 р. – завершення першої частини «Словника номенклатури хребетних» й опрацювання номенклатури української фауни хребетних. За сприяння вченого, який наприкінці 1918 р. заснував й до 1925 р. очолював зоологічну секцію Сільськогосподарського наукового комітету України (1918–1927), при при-

родничому відділі інституту було створено окремий сільськогосподарський відділ. Його координуванням безпосередньо опікувався вищезазначений комітет.

У середині 1924 р. справа з українською науковою мовою і термінологією набула загальнодержавного характеру. У Харкові заснували Комітет допомоги українській науковій мові. До розроблення його статуту долучили й професора І. Щоголева. На організаційних зборах 15 червня 1924 р. у залі засідань Раднаркому під головуванням В. Чубаря основним доповідачем виступив представник Інституту української наукової мови при ВУАН, голова природничого відділу професор О. Яната. Новостворений комітет мав стати широким «Товариством допомоги розвитку та поширенню української наукової мови» з центром у Харкові та філіями в інших містах України [23, 248].

Увага І. Щоголева в 1925 р. зосереджувалася навколо «Словника природничої термінології». Його підрозділу належало відпрацювати зоологічний складник. Робота виконувалася вправно, однак нестача фінансування гальмувала видавничий процес. Вищезазначений словник був надрукований лише в 1928 р. [24].

У 1927 р. світ побачили дві частини «Словника зоологічної номенклатури», відредаговані зоологічною секцією природничого відділу Інституту української наукової мови ВУАН, а в наступному 1928 р. – третя частина – «Назви безхребетних тварин» за авторством І. Щоголева та С. Паночіні [25]. Крім словників, І. Щоголів редагував рукописи різних наукових праць та підручників в частині термінології і наукової мови.

Висновки. Вивчення життєвого шляху видатного вченого-ентомолога, педагога, професора І. Щоголева дозволило відкрити нову віху його творчості: участь у розробленні української наукової природничої термінології. Ще за студентських років він долучився до термінологічної справи, зумів зорганізувати однодумців й упорядкувати здобуті знання в термінологічних і номенклатурних словниках, які не втратили свого значення до сьогодні. Доробок ученого у формуванні повноцінної фахової номенклатури становить цінне джерело вивчення історичного поступу вітчизняної природничої науки. Досліджування надбань попередників в галузі термінотворення є на часі, адже в світлі нового закону про мову всі галузі науки й техніки потребують систематичної термінологічної праці задля того, аби посісти належне місце на світовій арені.

Список використаної літератури та джерел:

1. Холодний Г. До історії організації термінологічної справи на Україні. *Вісник Інституту Української Наукової Мови*. 1928. Вип. 1 С. 9–20.
2. От «Комісіїи Областного Изследования» «Кружка натуралистов» при Киевском политехническом институте. *Природа Украины*. 1911. Вып. 1. С. 7–10.
3. Гамалія В. О. А. Яната та його діяльність в галузі української природничо-наукової термінології: монографія. Київ: АН ВШ України, 2006. 222 с.: іл.
4. Від Термінологічної комісії. *Природа України*. 1911. Вып. 1. С. 11–13.
5. Товариство дослідників природи України. *Рада*. 1910. № 70. С. 2.

6. Лебедєв А. Зоологічна лабораторія за 25 років існування. *Київський політехнічний і Київський сільсько-господарський інституту XXV років: 1898–1923: ювілейний збірник*. Київ: Держ. трест «Київ-Друк», 1924. С. 234–238.
7. Журнал «Природа України». *Рада*. 1910. № 69. С. 2.
8. Термінологічна Комісія Народи (Винятка з протоколів). *Вісти природничої секції Українського Наукового Товариства*. Київ: Друкарня УНТ, 1918–1919. Т. 1. С. 7–16.
9. Осьмак К. Сільсько-господарська українська термінологія. *Вістник громадської агрономії*. 1918. № 1. С. 23–24.
10. Звіт про діяльність Термінологічної комісії Природничої секції Українського наукового товариства в 1919 році. *Інститут рукопису НБУ ім. В.І. Вернадського*. Ф. X. Спр. 31902. Арк. 10–11 зв.
11. Різниченко В. Природнича течія в Українському Науковому Товаристві в Києві. *Україна*. 1929. Кн. 32. С. 38–41.
12. Онопрієнко В., Реєнт О., Щербань Т. Українське наукове товариство: 1907–1921 роки. Київ, 1998. 242 с.
13. Справоздання про діяльність Агрономічної секції Українського наукового товариства 24 березня 1921 р. *Інститут рукопису НБУ ім. В.І. Вернадського*. Ф. X. Спр. 31933. Арк. 1–1 зв.
14. Яната О., Полонський Х. Від Природничого Відділу. *Курйло О. Словник хемічної термінології (проект) / Матеріали до української природничої термінології та номенклатури*. Т. III. Київ: Держвидав України, 1923. С. 3.
15. Щоголів Ір. Словник української ентомологічної номенклатури. Проект / Матеріали до української природничої термінології. Київ: Українське Наукове Товариство, 1918. Т. 1, вип. 2. 78 с.
16. Лист Термінологічної комісії «Кружка натуралістів» при Київському політехнічному інституті про передачу термінологічних матеріалів Українському Науковому Товариству в Києві від 4.VII. 1918. *Інститут рукопису НБУ ім. В.І. Вернадського*. Ф. X. Спр. 31899. Арк. 4–4 зв.
17. Холодний Гр. Стан та перспективи наукової роботи Інституту наук. мови (Доповідь керівника ІУНМ Гр. Холодного Раді Академії 5-го листоп. 1928 р.). Київ, 1928. С. 11.
18. Інститут української наукової мови. *Звідолення Всеукраїнської Академії наук у Києві 1923 р.* (3 нагоди п'ятирічного існування Академії наук, 1918–1924). Київ, 1924. С. 387–389.
19. Склад Термінологічної комісії Відділу природничих наук Українського наукового товариства. *Інститут рукопису НБУ ім. В.І. Вернадського*. Ф. X. Спр. 31902. Арк. 10–11 зв.
20. Список членів Зоологічної секції колишнього Українського наукового товариства на 1 червня 1921 р. *Інститут рукопису НБУ ім. В.І. Вернадського*. Ф. X. Спр. 32017. Арк. 1.
21. Калинович Ф. Природничий відділ ІУНМ. Вісник Інституту Української Наукової Мови. 1928. Вип. II, *Додаток* (окрема пагінація). С. 1–27.
22. Перелік доповідей співробітників установ Академії наук України. *Історія Академії наук України (1918–1923): документи і матеріали*. Київ: Наук. думка, 1993. С. 559.
23. Т-во допомоги розвитку та поширення української наукової мови. *Червоний Шлях: громадсько-політичний і літературно-науковий місячник*. 1924. № 6. С. 248–249.
24. Полонський Х. Словник природничої термінології (проект) / *Матеріали до української термінології та номенклатури*. Харків: Держвидав. України, 1928. Т. XI. 262 с.
25. Щоголів І., Паночіні С. Словник Зоологічної Номенклатури. Ч. III. Назви безхребетних тварин (Проект) / *Матеріали до української природничої термінології та номенклатури*. Т. VI, Вип. 3. Київ: Держвидав. України, 1928, 186 с.

References:

1. Holodnyi, H. (1928). *Do istoriyi organizatsiyi terminologichnoyi spravy na Ukrayini*. [To the history of the organization of terminological work in Ukraine]. *Visnyk Instytutu Ukrayinskoyi Naukovoyi Movy* [Bulletin of the Institute of Ukrainian Scientific Language]. 1, 9–20. [in Ukrainian].
2. (1911). *От «Komissii Oblastnogo Izsledovaniya» «Kruzhka naturalistov» pri Kievskom politehnicheskome institute* [From the «Commission for Regional Research» «Circle of Naturalists» at the Kiev Polytechnic Institute]. *Priroda Ukrainy* [The Nature of Ukraine]. 1, 7–10. [in Russian].
3. Hamaliya, V. (2006). *O.A. Yanata ta yoho diyal'nist' v haluzi ukrayins'koyi pryrodnycho-naukovoyi terminolohiyi*. [O.A. Yanata and his activity in the field of Ukrainian natural science terminology]. Kyiv. [in Ukrainian].
4. (1911). *Vid Terminolohichnoyi komisiyi*. [From the Terminology Commission]. *Pryroda Ukrainy*. [The Nature of Ukraine]. 1, 11–13. [in Ukrainian].
5. (1910). *Tovarystvo doslidnykiv pryrody Ukrayiny*. [Society of Nature Researchers of Ukraine]. *Rada*. [Council]. 70. [in Ukrainian].
6. Lebedyev, A. (1924). *Zoolohychna laboratoriya za 25 rokiv isnuvannya*. [Zoological laboratory for 25 years of existence]. *Kyiv's'kyi polityekhnichnyy i Kyiv's'kyi sil's'ko-hospodars'kyi instytutu XXV rokiv: 1898–1923*. [Kyiv Polytechnic and Kyiv Agricultural Institutes of the XXV years: 1898–1923: anniversary collection]. Kyiv. 234–238. [in Ukrainian].
7. (1910). *Zhurnal «Priroda Ukrainy»*. [The journal «Nature of Ukraine»]. *Rada*. [Council]. 69, 2. [in Russian].
8. (1918–1919). *Terminolohichna Komisiya Narady (Vynyatkaz protokoliv)*. [Terminological Commission of the Meeting (Exceptions to the minutes)]. *Visty pryrodnychoyi sektiyyi Ukrayins'koho Naukovoho Tovarystva*. [News of the natural section of the Ukrainian Scientific Society]. Kyiv. 1, 7–16. [in Ukrainian].
9. Osmak, K. (1918). *Silskohospodars'ka ukrayinska terminolohiya*. [Agricultural Ukrainian terminology]. *Visnyk hromadskoyi ahronomiyi*. [Bulletin of Public Agronomy]. 1, 23–24. [in Ukrainian].
10. Instytut rukopysu NBU im. V.I. Vernadskoho [Institute of Manuscripts of the National Library of Ukraine nd a V.I. Vernadsky]. F. X. Spr. 31902. Arc. 10–11 [in Ukrainian].
11. Riznychenko, V. (1929). *Pryrodnycha techiya v Ukrayins'komu Naukovomu Tovarystvi v Kyyivi*. [Natural flow in the Ukrainian Scientific Society in Kiev]. *Ukrayina* [Ukraine]. 32, 38–41. [in Ukrainian].
12. Onopriyenko, V., Rejent, O. & Shcherban, T. (1998). *Ukrayinske naukove tovarystvo: 1907–1921 roky*. [Ukrainian Scientific Society: 1907–1921]. Kyiv, 242. [in Ukrainian].
13. Instytut rukopysu NBU im. V.I. Vernadskoho [Institute of Manuscripts of the National Library of Ukraine nd a V.I. Vernadsky]. F. X. Spr. 31933. Arc. 1 [in Ukrainian].
14. Yanata, O., Polonsky, H. (1923). *Vid Pryrodnychoho Viddilu. Kurylo O. Slovnyk khemichnoyi terminolohiyi (proyekt)*. [From the Department of Natural Sciences. Kurylo O. Dictionary of chemical terminology (project)]. Kyiv. III. 3. [in Ukrainian].
15. Shchogoliv, Ir. (1918). *Slovnyk ukrayins'koyi entomolohichnoyi nomenklyatury. Proyekt*. [Dictionary of Ukrainian Entomological Nomenclature. Project]. Kyiv: Ukrainian Scientific Society. 1918. 1. 2, 78. [in Ukrainian].
16. Instytut rukopysu NBU im. V.I. Vernadskoho [Institute of Manuscripts of the National Library of Ukraine nd a V.I. Vernadsky]. F. X. Spr. 31899. Arc. 4 [in Ukrainian].
17. Holodnyi, H. (1928). *Stan ta perspektyvy naukovoyi roboty Instytutu nauk. Movy (Dopovid kerivnyka IUNM Hr. Kholodnoho Radi Akademiyi 5-ho lystop. 1928 r.)*. [Status and prospects of scientific work of the Institute of Sciences. languages (Report of the head of IUNM Gr. Kholodny to the Academy Council on November 5, 1928)]. Kyiv. 11. [in Ukrainian].
18. (1924). *Instytut ukrayins'koyi naukovoyi moyi. Zvidomlennya Vseukrayinskoyi Akademiyi nauk u Kyievi 1923 r. (Z nahody pyatyrychnoho isnuvannya Akademiyi nauk, 1918–1924)*. [Institute of Ukrainian Scientific Language. Report of the All-Ukrainian Academy of Sciences in Kyiv in 1923 (On the occasion of the five-year existence of the Academy of Sciences, 1918–1924)]. Kyiv. 387–389. [in Ukrainian].
19. Instytut rukopysu NBU im. V.I. Vernadskoho [Institute of Manuscripts of the National Library of Ukraine nd a V.I. Vernadsky]. F. X. Spr. 31902. Arc. 10–11. [in Ukrainian].

20. Instytut rukopysu NBU im. V.I. Vernadskoho [Institute of Manuscripts of the National Library of Ukraine nd a V.I. Vernadsky]. F. X. Spr. 32017. Arc. 1. [in Ukrainian].
21. Kalinovich, F. (1928). *Pryrodnychyy viddil IUNM*. [Natural Department of IUNM]. *Visnyk Instytutu Ukrayins'koyi Naukovoyi Movy* [Bulletin of the Institute of Ukrainian Scientific Language]. II, Appendix (separate pagination). 1–27. [in Ukrainian].
22. (1993). Perelik dopovidey spivrobitnykiv ustanov Akademiyi nauk Ukrayiny. [List of reports of employees of institutions of the Academy of Sciences of Ukraine]. *Istoriya Akademiyi nauk Ukrayiny (1918–1923): dokumenty i materialy* [History of the Academy of Sciences of Ukraine (1918–1923): documents and materials]. Kyiv. 559. [in Ukrainian].
23. (1924). *T-vo dopomohy rozvytku ta poshyrennya ukrayins'koyi naukovoyi movy*. [Society for Assistance in the Development and Dissemination of the Ukrainian Scientific Language]. *Chervonyy Shlyakh* [Red Way]. 6, 248–249. [in Ukrainian].
24. Polonsky, H. (1928). *Slovnnyk pryrodnychoyi terminolohiyi (proyekt)*. [Dictionary of natural terminology (project)]. Kharkiv. XI. 262. [in Ukrainian].
25. Shchogoliv, I., Panochini, S. (1928). *Slovnnyk zoolohychnoyi Nomenklatury* [Dictionary of Zoological Nomenclature. Part III. Names of Invertebrates (Project)]. VI. 3, 186. [in Ukrainian].

Anastasia O. Onyshchenko

post-graduate student, National Scientific Agricultural Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3515-5777>

e-mail: nnsqb@ukr.net

Bibliographic Description of the Article: Onyshchenko, A. (2021). The contribution of professor Irynrakh Shchogoliv (1873–1943) in the development of Ukrainian scientific natural terminology. *Ukrainskyi Selianyn. [Ukrainian peasant]*, 25, 128–133. (In Ukrainian). doi: 10.31651/2413-8142-2021-25-Onyshchenko

THE CONTRIBUTION OF PROFESSOR IRYNARKH SHCHOGOLIV (1873–1943) IN THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN SCIENTIFIC NATURAL TERMINOLOGY

Introduction. *On the way to European integration, issues of Ukrainian scientific terminology remain important and relevant. The approval of new innovative developments, the development of educational concepts and the popularization of the achievements of domestic science depend on its clarity and unambiguity. Scientific interest is to study the historical progress of the enrichment of the Ukrainian scientific language as a means of developing national science and education in the context of studying the heritage of outstanding agricultural scientists.*

Purpose of the article is to investigate the contribution of Professor Irynrakh M. Shchogoliv (1873–1943) to the development of Ukrainian scientific natural terminology.

Methods. *The methodology is based on the general scientific principles of historical knowledge: historicism, objectivity, systematization, complexity, scientificity, multifactoriality and comprehensiveness. In addition, important importance is attached to the use of general scientific methods (analysis, synthesis, generalization), interdisciplinary (statistical, bibliographic) and historical (problem-chronological, descriptive, historical-systemic, comparative-historical, periodization, personalization). Methods of source and archival analysis are also involved in the research process.*

Results. *The first organizational attempts to systematize terminological work in the Ukrainian lands took place after the political thaw of 1905. Archival research has shown that during I. Shchogoliv's studies at the agricultural department of the Kyiv Polytechnic Institute in 1906–1910, scientific circles played an important role in attracting students to the community work and deepening of the acquired knowledge. In 1906, student I. Shchogoliv became a secretary (clerk) of the «Circle of Naturalists» under the leadership of O. Yanata. The greatest scientific interest is the activity of the Ukrainian Terminological Commission, established in 1910 with the participation of S. Veselovsky, I. Shchogoliv and O. Yanata. We have found out that I. Shchogoliv took part in expeditions to select and systematize the terminological material from printed sources and collect folk names that remained unnoticed. I. Shchogoliv was involved in a project to study the nature of Ukraine as part of a special Commission for Regional Studies of «Circle of Naturalists». In addition, he served as its secretary.*

During the Ukrainian revolution, Professor I. Shchogoliv worked in the Ukrainian Scientific Society as a member of the natural and agronomic sections. He systematized the materials for the dictionary of zoological terminology. In 1918, I. Shchogoliv's «Dictionary of Ukrainian Entomological Nomenclature» was published.

In 1927, two parts of the «Dictionary of Zoological Nomenclature» were edited by the zoological section of the Natural Sciences Department of the Institute of Ukrainian Scientific Language of the Ukrainian Academy of Sciences, and in 1928 – the third part – «Names of Invertebrates» by Professor I. Shchogoliv and S. Panochini. In addition, Professor I. Shchogoliv edited manuscripts of various scientific works and textbooks in terms of terminology and scientific language.

Originality. *We have investigated Shchogoliv's heritage in natural terminology for the first time in historical science. The source base of the study covers a wide range of published and unpublished materials, archival documents and scientists' scientific works. His research activity in this field was during 1909–1929 in the «Circle of Naturalists» of the Kyiv Polytechnic Institute; the Ukrainian Scientific Society; the Institute of the Ukrainian Scientific Language of the All-Ukrainian Academy of Sciences. We have proved his priority in the development of zoological nomenclature.*

Conclusions. *The study of scientific heritage of the outstanding scientist-entomologist, teacher, professor I. Shchogoliv allowed to open a new milestone of his work: participation in the development of Ukrainian scientific natural terminology. While still a student, he joined the terminology deed, managed to organize like-minded people and organize the acquired knowledge in terminological and nomenclature dictionaries, which have not lost their significance to this day. The achievements of the scientist in the formation of a full-fledged professional nomenclature is a valuable source for studying the historical progress of domestic natural science. Research on the achievements of predecessors in the field of term formation is timely, because in the light of the new law on language, all branches of science and technology need systematic terminological work in order to take its rightful place on the world stage.*

Key words: *Irynrakh Mykhailovych Shchogoliv, natural terminology, Circle of Naturalists, Terminology Commission, Ukrainian Scientific Society, Institute of Ukrainian Scientific Language, Zoological Nomenclature.*

Received 25.02.2021

Accepted 05.04.2021